

Karolina Smoderek

"Godność człowieka, a życie ludzkie :
rozbrat dwóch fundamentalnych
wartości jako wyraz narastającej
relatywizacji człowieka", Eduard
Picker, Warszawa 2007 : [recenzja]

Studia Ecologiae et Bioethicae 7/2, 296-299

2009

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

W pierwszym rozdziale *Problem percepcji* autor stara się spojrzeć na problemy środowiska z perspektywy historycznej analizy rozwoju nauk. Wskazuje, że *jedności nauk o środowisku nie tworzą uczeni; jest ona wymuszana przez rosnącą społeczną świadomość zagrożeń środowiska, wywoływanych przez nasze własne działania* (s. 14). Zdaniem Petera J. Bowlera współczesna nauka wyraża relacje zachodniej kultury do środowiska przyrodniczego. W swojej pracy autor odchodzi od rozważań nad dziedzinami naukowymi, koncentruje się natomiast na opisie klimatu społeczno kulturowego, w którym tworzone hipotezy naukowe.

Kolejne dziewięć rozdziałów wprowadza czytelnika w poszczególne epoki ukazując postawy ówczesnych ludzi wobec świata przyrody, światopoglądy filozoficzne, wpływy tamtejszych uczonych na rozwój nauki. Dużo uwagi poświęcone jest okresowi ewolucji i darwinizmowi, by w jedenastym rozdziale w tym kontekście wskazać na ukształtowanie się ekologii. W tej części książki autor opisuje aktywność takich dziedzin jak: ekologia roślin, ekologia zwierząt, ekologia morza, akcentując ich wpływ na budowanie dojrzałej ekologii. Poprzez podkreślenie zmieniających się współcześnie wartości, powstanie ekologizmu (environmentalism) Peter J. Bowler wskazuje na możliwości wykorzystania nauki dla poparcia sprzeciwu wobec nadmiernej eksploatacji przyrody. Przedstawiając swoje stanowisko pisze: *Jeśli obrońcy przyrody mają rację (...), to profesjonalne i empiryczne naciski połączą się i pchną uczonych w kierunku teorii reprezentującej bardziej odpowiedzialną postawę wobec przyrody* (s. 429).

Książka *Historia nauk o środowisku* jest ciekawym holistycznym przedstawieniem rozwoju nauk o środowisku. Jest godna polecenia osobom, które interdyscyplinarnie podchodzą do problematyki środowiskowej.

Agnieszka Klimska

Eduard Picker, *Godność człowieka, a życie ludzkie. Rozbrat dwóch fundamentalnych wartości jako wyraz narastającej relatywizacji człowieka*, Oficyna Naukowa, Warszawa 2007, ss. 202.

Godność człowieka określana jest często mianem „najwyższej wartości”, która będąc zarazem podstawową zasadą konstytucyjną odzwierciedla kształt obowiązującego porządku społeczno-prawnego. Godność ludzka zasadza się na powszechnym przeświadczeniu o wyjątkowości człowieka wynikającej z jego rozumnej natury. Stąd panuje powszechna zgoda, co do obowiązku ochrony tego

podstawowego dobra, którym jest godność ludzka. Jako nienaruszalna wartość podstawowa, gwarantowana przez konstytucję, nie powinna ona podlegać wartościowaniu, ani tym bardziej relatywizacji.

Eduard Picker, z wykształcenia prawnik, w swojej książce pt: *Godność człowieka, a życie ludzkie* wskazuje na pojawiającą się tendencję do absolutyzacji pojęcia godności, przy jednoczesnym zjawisku instrumentalizacji życia ludzkiego. Zdaniem autora rozdzźwięk pomiędzy dwoma fundamentalnymi wartościami ludzkimi, tj. godnością oraz życiem ludzkim, jest konsekwencją stale postępującego procesu relatywizacji ludzkiego życia. Odchodzenie od nienaruszalności każdego, indywidualnego ludzkiego istnienia ma swoje przyczyny w odmiennej od tradycyjnej, koncepcji człowieka, mającej swoje podłoże argumentacyjne w filozofii utylitarystycznej. Instrumentalizacja medycyny, postęp naukowy związany głównie z możliwościami prokreacyjnymi i eugenicznymi stawiają nowe pytania o zakres ochrony życia ludzkiego w momentach granicznych oraz sprzyjają niepewności moralnej. Autor jest zdania, że sztywna absolutyzacja godności w porządku prawnym bez relacji zwrotnej w kierunku każdego, indywidualnego ludzkiego istnienia, otwiera drzwi do jej wartościowania i kompromisu, do porównywania jej z innymi dobrami prawnymi. Postawa taka prowadzić musi nieuchronnie do przejścia od filozofii podmiotu do filozofii przedmiotu. Wówczas podstawowe dobro prawne, jakim jest życie ludzkie, a w którym konkretyzuje się godność człowieka, staje się zagrożone, ponieważ poddane zostaje utylitarystycznemu rachunkowi zysków i strat oraz podlega wartościowaniu osób trzecich w zależności od ich preferencji oraz subiektywnych wyobrażeń aksjologicznych. Powołując się na pojęcie godności ludzkiej tworzy się szereg praw człowieka, ale również powinności wobec osób drugich. Przyjmując postulaty etyki utylitarystycznej należałoby zrezygnować z powinności wobec określonej (w ramach tej etyki) grupy osób, odbierając im prawo do życia, na podstawie zakładanej „jakości życia”. Czy „jakość życia” mówi nam jako taka coś na temat uprawnienia do bycia? – pyta autor.

Książka Eduarda Pickera składa się z czterech części, w ramach których zostały wyodrębnione poszczególne rozdziały. Pierwsza część przedstawia szczegółowo i analizuje zjawisko absolutyzacji pojęcia godności przy stale postępującej relatywizacji życia ludzkiego, co przekłada się na zakres ochrony tegoż życia. Autor celowo używa sformułowań typu nowe „oferty etyczne” na określenie doktryn łamiących tematy tabu, związanych z ludzkim życiem. Radykalne nowe myślenie tworzy w społeczeństwie skrajne nastroje: od euforii związanej ze złamaniem pewnego tabu i chęcią osiągnięcia pewnych korzyści, aż po poczucie zagrożenia, lęku i strachu. Dlatego też nowe projekty etyki próbują kompensować uznane dotychczas wartości innymi oraz wprowadzać nowe dobra podstawowe, nadając im rangę nienaruszalnych. To z kolei prowadzi do wypaczenia sensu godności ludzkiej rozumianej jako pusty postulat, nie mającego przełożenia na poszanowanie i prawną ochronę jednostkowego życia.

Druga część omawia pojęcie dewitalizacji godności jako odejścia od ochrony dóbr życia. Autor podejmuje się rzetelnego przeanalizowania argumentów zwolenników nowej etyki, wskazując na konsekwencje, jakie niesie za sobą przyjęcie możliwości eliminacji osób nie spełniających określonych kryteriów człowieczeństwa (aczkolwiek przyjętych dość dowolnie). W ten sposób następuje odebranie społeczeństwu poczucia bezpieczeństwa zarówno w wymiarze relatywizacji ludzkiego życia, jak i jego autonomii, stanowiącej dlań biologiczny substrat. Czy szczęście można osiągnąć za cenę egzystencjalnej niepewności, za cenę strachu przed eliminacją, w przypadku choroby lub niepełnosprawności? Picker wykazuje, że życiowe interesy człowieka bez poddania ich relacji do godności zostają podporządkowane pragnieniu wolności, zarówno w sferze planowania życia (a co z tym się wiąże próbami wykorzystywania swojego potomstwa jako podstawy do uzyskania odszkodowania w przypadku poważnych wad rozwojowych), jak i w momentach granicznych (do których należy zaliczyć narodziny i śmierć), co rodzi oczywiste konsekwencje na płaszczyźnie etyczno – prawnej.

Część trzecia i czwarta stanowią odpowiedź na pytanie o konieczność połączenia dwóch fundamentalnych wartości, którymi są godność człowieka i życie ludzkie. Konstytucyjnie zagwarantowana godność, mająca przełożenie na poszanowanie dla życia ludzkiego stanowi warunek niezbędny dla prawidłowego funkcjonowania społeczeństwa. Zniekształcenie pojęcia godności ludzkiej, która jawi się jako wynik konsensusu w obowiązującym porządku prawnym prowadzi do nadania jej statusu wartości podlegającej państwu i społeczeństwu. A godność ludzka powinna być dobrem, które nie podlega wartościowaniu, czy też zmieniającym się tendencjom, modom czy duchowi czasu. I jest wartością, która wyznacza granice wszędzie tam, gdzie podejmowane działania przestają służyć dobru indywidualnej jednostki ludzkiej.

Publikacja Eduarda Pickera stanowi swoisty apel nawołujący do konieczności aktualizacji ochrony godności ludzkiej na poziomie indywidualnym (jednostka ludzka) oraz ponadindywidualnym (społeczeństwo). Dyskutując o sprawie najwyższej rangi, jaką jest życie ludzkie, potrzebna jest nie tylko rewitalizacja pojęcia godności jako rzeczywistego gwaranta nienaruszalności życia ludzkiego, ale także stała jego aktualizacja. Nie oznacza to jednak, że ideę godności należy traktować jak rodzaj umowy społecznej, otwartej na nowe możliwości interpretacyjne. Autor trafnie zauważa, że „już wydanie nakazu prawnego wskazuje na to, że twórca Konstytucji nie zakładał, że godność będzie treściowo określana przez wartości, które budzą ogólną i oczywistą wolę obrony (...)”¹, co z kolei sugeruje nam, iż sam nakaz ochrony godności ludzkiej, może rodzić przekonanie o jej naruszalności. Aby zatem zapobiec instrumentalizacji nauk biologiczno-

¹ E. PICKER, *Godność człowieka, a życie ludzkie. Rozbrat dwóch fundamentalnych wartości jako wyraz narastającej relatywizacji człowieka*, Oficyna Naukowa, Warszawa 2007, s. 170.

medycznych, Picker proponuje nakaz ochrony godności ludzkiej dostosowywać każdorazowo do nowych potrzeb tej ochrony, w nowych, zmieniających się czasach. Wówczas widzi on szansę, aby „ochrona człowieka nie stała się swego rodzaju ochroną zabytków”², a miała faktyczne przełożenie na praktyczną sferę życia ludzkiego i jego działalności, gdzie afirmacja człowieka i pojęcie godności ludzkiej nie wyczerpują się w abstrakcyjnych prawnych aktach.

Wydaje się, że książka Eduarda Pickera nie powinna być kierowana wyłącznie do środowisk prawniczych, czy też do osób profesjonalnie zajmujących się bioetyką. Polecałabym ją tym, którzy zainteresowani są problematyką ludzkiego życia i jego ochrony u podstaw oraz osób poszukujących odpowiedzi na pytanie o przyszłość gwarancji tejże ochrony w coraz bardziej zrelatywizowanym świecie, gdzie porządek prawny zaczyna odzwierciedlać narastające tendencje do tworzenia się wyidealizowanych pod względem wyboru pożądanых cech społeczeństw. Pozycja Pickera jest godną polecenia z kilku powodów. Jest to przejrzysta, napisana w sposób konkretny i rzeczowy analiza czynników wpływających na postępowanie procesu relatywizacji ludzkiego życia i oddzielenia go od godności. Jest nie tylko udaną polemiką z utylitaryzmem, ale przede wszystkim ukazuje, jak niebezpieczne może być przejście od bytu do powinności w dyskusji nad ludzkim życiem.

Książka zawiera poręczny indeks pojęć i terminów, indeks osób i postaci oraz słowniczek terminologiczny. Ponadto czytelnik znajdzie notę biograficzną o autorze wraz z jego dorobkiem naukowym. Książka stanowi ciekawy przekrój literatury niemieckojęzycznej związanej z problematyką życia człowieka.

Karolina Smoderek

„Car c'est de l'homme qu'il s'agit” sous la direction de Paul H. Dembinski, Nicolas Buttet, Ernesto Rossi di Montelera, Parole et Silence, Decelée de Brouwer 2007.

W obliczu antropologicznej katastrofy

Praca zbiorowa „Car c'est de l'homme qu'il s'agit” jest dziełem ponad dwudziestu autorów reprezentujących różne dziedziny nauki od filozofii zaczynając poprzez teologię, nauki społeczne, bioetykę, socjologię na ekonomii kończąc. Można by postawić pytanie, co ze sobą łączy tak zróżnicowane gremium? Tym wspólnym przedmiotem zainteresowania jest człowiek stanowiący oś wszystkich

---

² Tamże, s. 183.